

Azərbaycan Dövlət Milli Akademik Dram teatrında öz sənəti ilə tamaşaçıları heyran edən,təəccübləndirən,sevindirən ustad sənətkarlar var idi.1952-ci ildən mənim şahid olduğum Mirzağa Əliyev, Sıdqi Ruhulla, İsmayıl Osmanlı, Ələsgər Ələkbərov kimi sənətkarlar çalışırdı.Onların hamısı öz istedadları ilə xalqın böyük hüsnü-rəğbətini qazanmışdılar. Bu ustad sənətkarların içində Ağasadıx Gəraybəyli də var idi. Onu sənət dostlarından fərqləndirən çox ümdə bir yaradıcılıq xüsusiyyəti var idi.Onun rollarının heç birisi çox vaxt bir-birinə bənzəmirdi.Həm qərb ədəbiyyatında,həm də Azərbaycan və rus əsərlərində onun iştirakı həmişə bir yenilik gətirirdi.

A.Gəraybəylinin bir rolu o birisinə bənzəmirdi.Hər bir obrazda aktyorun ustad sənətkarlığı bu və ya başqa formada özünü büruzə verirdi.O zamanki gənc aktyorlar,tamaşaçıları Ağasadığının iştirak etdiyi tamaşalara dönə-dönə baxmaqdan yorulmazdı.Çünki aktyor hər rolunda öbrəzə uyğun yeni xarakterik xüsusiyyətlər tapırdı. Məsələn onun S.Vurğunun əsərlərindəki yaratdığı obrazlar aydın bir şəkildə fərqlənirdi. "Fərhad və Şirin" faciəsində Ağasadıx Xosrov rolunu oynayırdı.O,-Şirinə bəslədiyi məhəbbət burulğanında necə boğulduğunu məharətlə ifa edə bilirdi. Şahın vəzirinin "Dünyada səbirlə hər şey düzələr" sözləri ilə Xosrova təsəlli verəndə Gəraybəyli odda yanan bir aşiq kimi bağıırırdı:

**Yox daha qalmadı cəbri qərarım,
Özümdə deyildir öz ixtiyarım
Bir qız da,bir qız da sevmiyir məni,
Daşlara çırpınmış ömrün yelkəni.**

Tamaşaçıların hüsnü-rəğbəti Şirinə olsa da Xosrovun bu yanıqlı şikayəti onların yadından çıxmırdı.

Başqa bir səhnədə isə oğlu Şiruyənin atasını öldürən yerində taxtın qarşısına yıxılaraq yalavarıcı bir tərzdə Xosrov deyir:

**Bu son sözlərimə qulaq as ancaq
O kimsə sənə də xain çıxacaq
Aldanma,ey oğul,ona inanma,
Xəyanət oduna sənə də yanma.**

Bu yerdə də tamaşaçılar Xosrovun vəziyyətinə həqiqətən yanırdılar,qəmlənirdilər.Ağasadığının bu rolunu izləyəndən sonra tamaşaçıda elə bir təssəvvür yaranırdı ki,o, faciəvi bir sənətkardır.

Bu tamaşadan üç gün sonra Sabit Rəhmanın "Nişanlı qız" komediyasında Ağasadıx Mindilli rolunu oynayırdı.-Tamaşaçı sevinclə,təəccüblə Ağasadığının sənətkarlığını seyr edirdilər. Aktyor necə də dəyişmişdi. O, şor-göz, yalançı, oğru, tikintidən maksimum gəlir götürməyə çalışan bir fırıl-daqqı idi. Bu rolda Ağasadığının yerışı də, səsi də, başqa obtazlarla münasibəti də xeyli dəyişmiş, gülməli və maraqlı idi. Mindilli tikinti mühasibindən pul qoparmaq üçün onun qızı ilə məhəbbət oyunu oynuyur.Bu səhnədə Mirzağa Əliyev,Barat Şinskaya kimi sənətkarlar iştirak etdiyi üçün oyunları son dərəcə bitkin, güclü komizim yaradırdı.

"Nişanlı qız"dən sonra teatrda Mirzə İbrahimovun "Həyat" pyesi tamaşaya qoyuldu.Burda A.Gəraybəyli Məşədi Hüseyn obrazını oynayırdı.O,cavan kolxoz sədri Abbasın qarşısını kəsərək kolxozdan çıxarıldığı barədə şikayətlənir.Deyir mən səni görüb fərəhlənirəm."Gəl əl-ələ verib bir qardaş kimi işləyək.Nəinki mənə düşmənçilik eləyib kolxozdan çıxar.Sən bilirsən ki,-mən elə Nikalay vaxtından kolxoz tərəftarıyam.

Abbas:--(istehzalılı gülərək) Nikolay vaxtından kolxoz tərəftarısan.-Ha...ha..ha!

Mən indi yağlı dillərlə aldanası bir



uşaq deyiləm.

Məşədi Hüseyn: Böyüdün,nə vaxtdan belə elmlı olmusan.Heç dünənki ac günləri də,mənim qapımda qab dib yaladığın günləri də yadına salırsan?

Abbas: Mən ac, yoxsul bir həyatdan belə bir dərəcəyə yüksəlməyimlə iftixar edirəm.

Məşədi Hüseyn: Yaxşı iftixar elə,-köpök oğlu(burda Ağasadıx iftixar sözünü firtixar kimi deyirdi).

Bu da tamaşaçılarda böyük gülüşə səbəb olurdu.

Ağasadıx Gəraybəylinin qeyd etdiyimiz kimi hər bir rolu yaradıcılıq baxımından bir kəşf idi.1946-cı ildə Azərbaycan Dram teatrına dəvət olunmuş rejissor Mehdi Məmmədov Şekspirin "On ikinci gecə" komediyasını hazırladı.Tamaşada gülüş yaradan bir dördlük var idi. A.Gəraybəyli, M.Vəlixanlı,M.Mərdanov və İ.Osmanlı.Bu sənətkarların iştirak etdiyi səhnələrdə sa-

lonu həmişə gülüş bürüyürdü.Hamısının replikasında yenilik,deyiliş baxımından maraqlı sözlər var idi.Xüsusilə A.Gəraybəyli-Ser Tobi,M.Vəlixanlı-Ser Endrū iştirak etdiyi səhnələr gülüşsüz və alqışsız keçinmirdi.Onlar daima eşik ağası Molvolyonu ələ salırdılar.Onu doluyurdular.Səhnələrin birində Molvolyu öz xanımına Qrafinyaya vurulduğu,onun eşqi ilə dəlicəsinə bağda gəzdirdi göstərilir.Sertobi-Ağasadıx öz bacısı qızı adından bir sevgi məktubu yazıb,Molvolyonun gəzdirdi cığırına atır. Molvolyo məktubu görür,açıb oxuyur və sevincindən dəli olur.Təlxək-i.Osmanlı, Sen Endrū-M.Vəlixanlı onu tutub tövləyə salırlar,-təlxəyi də ona gözetçi qoyurlar. Molvolya yalvarır təlxəkdən xahiş edir ki,-onu azad etsin.Təlxək də Ser Tobinin məsləhəti ilə Molvoliyə bir neçə sual verir.Məsələn:

- Pifaqor quşlar haqqında nə demişdi?

Molvoliyo-Pifoqor demişdi ki,quşlar ən rəzil heyvanlardır.

Təlxək-Pifoqorun bu fikri ilə sən razısanmı?

Molvolyo-Hə razıyam.

Təlxək-Hə,onda qal orda.

Bu səhnəni və başqa səhnələri,xüsusilə Ser Endrū,Ser Tobi,Molvoliyo,-Meri iştirak edən zirzəmi səhnəsində aktyorlar öz ifaları ilə elə yüksək,inandırıcı gülüş vəziyyətlər yaradırdılar ki,-heç unutmaq mümkün deyildi.

Ağasadığının sənət dostları onun 20-ci və 30-cu illərdə oynadığı obrazlar haqqında həmişə fərəhlə danışırıdılar.

Qoqolun "Müfəttiş" komediyasında həm 20-ci həm də 50-ci illərdə A.Tuqanov sonra isə M.Məmmədov tərəfindən hazırlanmış tamaşalarda Gəraybəyli şəhər rəisi rolunu oynayırdı.Xlestakov rolunun ifaçısı F.Fətulla-

yev ilə Şəhər rəisinin ilk görüşü xüsusilə M.Məmmədovun quruluşunda çox maraqlı alınırdı.Yaşlı aktyorlardan biri mənə dedi ki,A.Tuqanovun quruluşunda Xlestakov şəhəri gəzib Şəhər rəisinin evinə kefli gələndə özünü o qədər tərifləyirdi ki,axırda başı fırlanıb yıxılarda şəhər rəisi-A.Gəraybəyli onu göydə tutub qucağında qonşu otağa gətirib,qızının yataq çarpayısına uzadırdı.Deyilənə görə bu tapıntı Gəraybəylinin təşəbbüsü ilə öz əksini tapmışdır.

Belə gülməli vəziyyətləri Gəraybəyli bir çox tamaşalarda nümayiş etdirirdi.Aktyorun S.Rüstəmin "Qaçaq Nəbi" dramında yaratdığı Qubernator obrazı cəmi bir pərdədə olmağına baxmayaraq həm hərəkətləri,həm də danışığı gülüş doğururdu, heç vaxt yaddan çıxmırdı.Bəyin evində qonaqlıq zamanı Təhmas bəy Qubernatora şikayət edir ki,Nəbi torpaq vəd eləyir kəndlilərə.-Göreydiniz Qubernator bu sözdən sonra özündən necə çıxıb bağıırırdı və deyirdi:

**Təhmas bəy,ağalar sizindir torpaq.
Sizindir,həmişə sizin olacaq.
Nədən qorxursunuz bilmirəm nədən
Dağ tək arxanızda durmuşam ki,mən.**

Ağasadıx sağ əlini yumuruğunu bərkidib sol əlinin ovucuna vura-vura sanki rəqs edirdi.Sözləri deyə-deyə atılırdı, düşürdü və nitqini bitirməmiş dolu bakalı başına çəkirdi.Bu oyunməkdən sonra Nəbinin dəstəsi gələndə Qubernator qorxusundan stolun altında gizlənirdi.

1940-cı illərdə A.Gəraybəyli bir-birinin ardınca Stalin və Kobo rolunu ifa etmişdi.Şübhəsiz dövrün tələblərinə cavab verən bu yaradıcılıq işləri də ta-

maşaçılar tərəfindən maraqla qarşılanmışdır.

1986- cı ildə Dram teatrında İ.əfəndiyevin "Xurşudbanu Natavan"pyesi M.Fərzəlibəyov tərəfindən tamaşaya qoyulmuşdur.O zamanlar görkəmli teatr tənqidçisi Nina Velixova Bakıya gəlmişdi.Həmən axşam "Xurşudbanu Natavan" tamaşası oynanılırdı.Mən tamaşaya Velixova ilə birlikdə baxırdım.Tamaşanın kiçik bir səhnəsində A.Gəraybəyli Knyaz xasayın əmisi Qoca Knyaz rolunda səhnəyə çıxdı.O,Xasayın Natavanla evlənməsindən oz narazılığını bildirdi və Xasaydan Dağıstana qayıtmasını tələb etdi.Yaşı 90-na yaxınlaşmağına baxmayaraq A.Gəraybəyli Knyaz rolunda alov kimi püskürdü.Qoca Knyazda bir qürur,bir cəsərət,bir qətiyyət var idi.Ağasadıx Qoca Knyazı elə ifa etdi ki,başqa obrazların çoxusu ikinci plana keçdi.N.Velixova böyük heyranlıqla Ağasadığının sənətkarlığından danışdı.Bu tamaşada iştirak edən qocalı cavanlı bütün aktyorların heç birisi Ağasadıx kimi obrazı belə dərindən duya bilmirdi.Tamaşadan sonra mən Velixovanı otele qədər ötürdüm və yol boyu söhbət yalnız Ağasadığının böyük sənətkarlıqla oynadığı qoca Knyaz rolundan getdi.

120 yaşlı Ağasadıx Gəraybəyli həqiqətən geniş imkanlı ustad sənətkar idi.

AĞAKİŞİ KAZIMOV,
xalq artisti, professor

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ**